

Kapau 'oku vela 'a ho'o tama

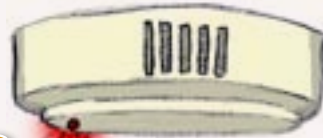
- 1 Fakalele 'a e vai mei' he tepi vai momoko 'i he funga feitu'u 'oku vela' 'o fakafuofua ki he vaha'a 'o e **miniti 'e 10 ki he 20**.
- 2 Ko 'ene mokomoko' pē pea hu'i leva 'a e vala' mei' he feitu'u 'oku vela'. Kapau 'e pipiki e vala', kosi takataki 'i he tupenu'.
- 3 Tokanga'i ke 'oua na'a' ke tau 'i he konga 'oku vela' pe fakapaaki ha konga 'oku fakamohomoho koe'uhī 'e malava pē ke ne fakatupu ha palapalanga.
- 4 'Ufi'ufi' 'a e konga 'oku vela' 'aki ha tupenu ma'a pea 'ikai fulufulua 'o hangē nai ko ha tupenu kafu pe takai'i 'aki ha foila milemila ke faka'ehi'ehi mei' ha'ane palangia. **Fakatokanga'i ange:** 'Oua na'a ngāue'aki 'a e foila milemila' ki hono mata'.
- 5 Kumi ha fale'i fekau'aki mo e vela' mei ho'o toketāa' pe falemahaki fakafeitu'u'.

Fakalele 'a e vai mei' he tepi vai momoko 'i he funga feitu'u 'oku vela' 'o fakafuofua ki he vaha'a 'o e **miniti 'e 10 ki he 20**.

Ngaahi Fafangu Fakatokanga Afi

Fakapapau'i 'oku 'i ai ha fafangu fakatokanga afi 'oku ngāue lelei 'i he loki mohe kotoa pē, loto fale' pea pehē ki he holo'. Sivi'i 'a e ngaahi fafangu ko eni' 'i he māhina kotoa pē pea mo fakama'a 'i he mahina 'e 6 kotoa pē.

“BEEP BEEP BEEP”

Palani Fakahaofi

Fa'u ha palani fakahaofi ke hoa mo ho 'api' pea fai ha fepōtalanoa'aki mo kinautolu kotoa pē 'i ho 'api' fekau'aki mo eni.

Fakama'uma'u ho'o palani fakahaofi' 'i he mahina 'e 6 kotoa pē.

KO E NGAAHI ME'A
KE FAI 'E HE NGAAHI
FĀMILI' KE
FAKA'EHI'EHI MEI'
HE VELA

TONGAN

www.fire.org.nz

www.safekids.org.nz

Pōto'i 'Ilo ki he Vela'

'Oku fakafuofua ki he fānau 'e toko 200 'oku fakatākoto 'i falemahaki 'i he ta'u kotoa koe'uhī ko ha fakatamaki kuo hoko ki honau sino' tupu meī' he vela meī' he afi, ngaahi vai vela hangē ko e inu, me'akai, vai paipa, pea pehē foki ki he ngaahi me'angāue hangē ko e sitou, haiane pea mo ha ngaahi me'angāue kehe pē 'e malava ke hoko ai ha vela. Ko e tokolahi taha 'o e fānau 'oku hoko kiate kinautolu 'a e fakatamaki' ni 'oku si'isi'i hifo honau ta'u motu'a' 'i he ta'u 5. Ko e tohi fakahinohino' ni 'e 'oatu ai ha ngaahi founa 'e malava ke tokoni ki hono fakasi'isi'i pe ta'ota'ofi'aki 'a e vela 'a e longā'i fānau iiki' 'i ho 'api'.

- Tauhi ke mama'o 'a e me'a inu vela kotoa pē ke 'oua' 'e a'u ki ai 'a e longā'i fānau iiki' pea 'oua na'a' ke fakahuhu ha ki'i pēpē lolotonga 'oku' ke pukepuke ha ipu vai mafana.

- Faka'ehi'ehi mei hono fakamafana e hina hu'akau 'a e fanga ki'i pēpēe' 'aki 'a e microwave. Kapau 'oku' ke ngāue'aki e founa ko eni', lulu'i ma'u pē 'a e hina hili 'a 'ene mafana'.

- Tokanga'i ma'u pē 'a e longā'i fānau' 'i he taimi 'oku nau kaukau pe saoa ai' pea pehē ki he taimi 'oku fanofano ai honau nima'.

- 'Uluaki tukuange ma'u pē 'a e vai momoko' ki he topu kimu'a pea toki tukuange 'a e vai mafana'.

- Ngāue'aki 'a e me'a kofu tu'a fe'unga mo e longā'i fānau' 'i ho'o tepivai mafana'.

- Vakai na'a 'oku sai ke tapui 'a e va'inga' 'i he peito' mo e falekaukau'.

- Ko e vai mafana 'oku ha'u mei ho'o paipa' 'oku totonu ke 'i he vaha'a 'o e tikili' 'e 50 ki he 55. Kapau 'oku ngali ke fu'u vela 'a e vai' 'i ho 'api', kole ki ha taha Palama kuo 'osi lesisita pe ko e kautaha 'oku nau tufaki atu 'a e ma'ua'nga 'uhila pe kasa' 'i ho feitu'u' ke ne vakai'i mo tukuhifo 'a e mafana 'a ho'o vai'.

Pōto'i 'Ilo ki he Afi'

'Oku faka'avalisi ko e longā'i fānau 'e toko 9 'i he ta'u kotoa 'oku nau mate 'i ha vela 'a ia 'oku hoko ki ha fale pe me'alele pea 'oku toe fakautuutu ange mo e tokolahi 'o e fānau 'oku 'ave ki falemahaki koe'uhī ko ha'anau vela. Ko e lahi taha 'o e ngaahi fale nofo'anga 'a ia kuo vela' ko e fakatupu meī' he va'inga'aki 'o e masi kohi', masi kasa', te'elango', pea pehē ki he hita'. Ngāue'aki 'a e ngaahi fakakaukau ko eni' ke malu'i'aki ho famili' ke nau hao meī' he vela'.

- Tauhi 'a e ngaahi masi kohi' pe masi kasa' ke 'oua na'a a'u ki ai e longā'i fānau', pea ako'i kinautolu ke 'ave leva ki ha taha lahi 'o kapau te nau ma'u ha masi.

- Fakama'u 'a e te'elango' ki ha tu'u'anga te'elango 'a ia 'oku fālahi hono tu'u'anga' pea tauhi ke mama'o mei' ha fa'ahinga me'a 'oku vela vave 'o hangē ko e pepa pe puipui.

- Tāmata'i kotoa 'a e ngaahi te'elango' kimu'a pea' ke toki mohe pe mavahe meī' he loki 'oku' ke 'i ai'.

- 'Oua na'a ngāue'aki 'a e te'elango' 'i he loki mohe'.

- 'Oua na'a tuku ta'etokanga' i ha me'atokoni 'oku lolotonga haka 'i he sitou'.

- Fakapapai'i 'oku ngāue lelei 'a e ngaahi me'angāue faka'uhila kotoa pē 'o 'ikai maumau.

- 'Oua 'e palaki ke lahi ha ngaahi me'angāue faka'uhila 'o lahi hake ia 'i he uta 'a e palaki 'uhila' pe palaki matalahi'.

- Tamate'i ma'u pē 'a e sipi 'uhila' kimu'a pea' ke toki mohe' pea 'ave ma'u pē ke sivi fakata'u 'e ha taha 'oku taukei faka'uhila.

- Manatu'i 'a e - Lao 'o e Mita Hita' - tauhi 'a e naunau fale', vala', pea moe puipui' ke mama'o 'aki ha mita nai 'e taha mei' he hita' mo e ngaahi tafu'anga afi'.

- Ngāue'aki ma'u pē ha me'a malu'i mofisi 'i he taimi 'oku tafu ai ha afi ke ne ta'ofi 'a e mofisi' i afi' 'i he loto afi' pē.

- Ngāue'aki ha me'a malu'i ki he ngaahi hita' ke malu'i 'aki 'a e longā'i fānau'.

- Tauhi 'a e ngaahi tīpota 'uhila' pea mo hono ngaahi uaea' 'i ha feitu'u 'oku mama'o mei' ha a'u ki ai 'a e fānau'.

- Fuofua ngāue'aki ma'u pē 'a e 'elemēniti taupotu ki mui 'i he sitou'.

- Fulihi 'a e kau 'o e 'ū kulo' ki he fa'ahi ki mui 'o e sitou'.

